

rațiunea metaforică pe care o experimentăm fiecare dintre noi într-un moment al vieții noastre. Cu toate că varianta originală (în limba engleză) nu poate fi înlocuită cu nicio traducere de specialitate, traducătorii reușesc să se apropie de sensul pe care G. Lakoff și M. Johnson încearcă să îl ofere cu privire la tematica abordată. De asemenea, considerăm necesar să menționăm existența câtorva neajunsuri ale textului tradus. Observăm câteva stângăcii stilistice, mici greșeli de tehnoredactare, respectiv exprimare deficitară pe alocuri. Repetarea abuzivă a unor termeni¹, ignoranța față de prevederile normative în vigoare² sunt doar câteva dintre aspectele pe care le-am identificat în cadrul traducerii recenzate.

Conchidem că volumul este un instrument util pentru cercetătorii din domeniul lingvisticii, psihologiei, filozofiei și nu numai, aducând în prim-plan o variație culturală bogată bazată pe metaforele conceptuale.

REBECA-IOANA GÎȚ

DUODA

MANUAL PENTRU FIUL MEU. LIBER MANUALIS, TRADUCERE, INTRODUCERE ȘI NOTE DE GABRIELA RADU, EDITURA UNIVERSITĂȚII DE VEST DIN TIMIȘOARA, 2023, 170 p.

DOI: 10.35923/AUTFil.62.22

Traducerea lucrării Duodei, *Manual pentru fiul meu. Liber manualis*, traducere realizată de Gabriela Radu și publicată în 2023 la Editura Universității de Vest din Timișoara, atrage atenția prin calitatea transpunerii „în duh arhaic”, într-un limbaj religios în consonanță cu tematica specifică literaturii parenetice, în care poate fi încadrată și opera Duodei.

Liber manualis reprezintă o carte didactică medievală, scrisă însă nu de un cleric, ci de o femeie, a cărei voce se face simțită dincolo de tiparele obișnuite ale acestui gen de scrieri. Duoda este o aristocrată cu o educație aleasă, care cunoaște bine latina, limba în care își alcătuiește lucrarea, după cum cunoaște foarte bine și textul biblic, din care citează frecvent, fie că e vorba

1 „Cu alte cuvinte, când **vorbim** despre «**experiența** fizică directă», nu **vorbim** despre o simplă chestiune de a avea un corp de un anumit tip, ci mai degrabă despre faptul că **fiecare experiență** se petrece într-un context vast de presupuziții culturale. Prin urmare, poate fi înșelător să **vorbim** despre **experiența** fizică directă, ca și cum ar exista un fel de esență a **experienței** imediate...” (p. 57).

2 Totuși, având în vedere anul apariției traducerii de față, respectiv al DOOM₃, greșelile existente pot fi trecute cu vederea.

de Pentateuh (*Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii și Deuteronomul*), de cărțile profetice (*Isaia, Ezechiel, Osea, Zaharia, Daniel*) sau de cărțile sapiențiale (*Iov, Proverbele, Ecclesiastul, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Isus Sirah*), fie de evanghelii și epistolele pauline. De asemenea, numeroase sunt și trimerite la operele unor teologi și autori creștini, precum Augustin, Vasile cel Mare, Ilarie de Poitiers, Atanasie, Benedict, Ambrozie al Milanului, Grigore cel Mare, Hieronymus, Ioan Gură de Aur, Grigore de Tours, Paulin din Aquileia, Alcuin, Isidor de Sevilla, Prudentius etc.

Dar această ducesă, atât de cultivată și de talentată, are parte de un destin cât se poate de nefericit, atât ca soție – cu un soț mai mult absent, cât și ca mamă, o mamă pe care soțul și *dominus* „stăpânul” ei (p. 46), Bernard de Septimania, o separă de amândoi copiii săi: cel dintâi, Wilhelm, a fost luat de lângă ea la vârsta de 14 ani și trimis ca ostatic la curtea lui Carol cel Pleșuv, iar cel mic, Bernard, i-a fost și el luat de soțul ei pe când era încă sugar, înainte chiar de a fi fost botezat și a fi primit un nume (p. 12-13, 31).

Într-un astfel de context, Duoda, văduvită de odraslele sale și rămasă singură în sudul Franței, se simte izolată, în durerea ei solitară: „cele mai multe femei, în această lume, se bucură că sunt cu odraslele lor, iar eu, Duoda, despărțită mă aflu și departe de tine” (p. 25), îi scrie ea întâiului ei născut, clamându-și nefericirea și raportându-și trista soartă la experiența maternă standard din acea vreme. Situația ei este tragică și greu de îndurat pentru orice femeie, fie ea și una din secolul al IX-lea, din perioada carolingiană, educată și deprinsă să fie absolut supusă și devotată soțului ei, să îl asculte necondiționat și să împlinească voia celui pe care îl numește *senior meus* „stăpânul meu”: „mult am fost lipsită de prezența voastră, prin puterea poruncii stăpânului meu (*sub iussione senioris mei*)” (p. 31).

Dincolo de această obediență desăvârșită, se face simțită însă, în cuprinsul lucrării, o inimă de mamă, „veghețoare și înflăcărată” (p. 30), din a cărei suferință, ce răzbate timid, discret, în scrisul său, se naște *Liber manualis* – o mărturie vie a „preaplinului iubirii” materne (p. 155), care își exprimă, printre rânduri, „dorul” de amândoi copiii săi, al căror chip își dorește să-l poată vedea „cândva, cu voia Domnului” (p. 32), după cum scrie ea:

„Cea mai mare grijă a mea este să-ți trimit cuvinte de încurajare, fiul meu, Wilhelm” (p. 30); „cu ajutorul lui Dumnezeu, așa cum cred eu, pe această lume ai purces din mine, tu, primul meu născut și nespus de mult dorit fiu” (p. 31); „de dorul de voi amândoi, m-am îngrijit ca această cârtică, scrisă potrivit slăbiciunii înțelegerii mele, să fie copiată și trimisă ție” (p. 32); „Cu toate că sunt copleșită de numeroase temeri, totuși, acest lucru se află dinainte în voia Domnului – să-ți pot vedea chipul cândva, cu voia Domnului. Într-adevăr, aș fi dorit acest lucru, dacă mi-ar fi fost dată această tărie de la Dumnezeu; dar, de vreme ce mântuirea este departe de mine, păcătoasa, atâta doar voiesc și inima mea tânjește nespus întru această dorință” (p. 32); „El te poate duce și pe tine, preaiubite fiu, Wilhem, pe a desăvârșirii culme” (p. 42); „Încă odată, îți atrag luarea-aminte, Wilhelm, frumosul meu fiu, vrednic de iubire” (p. 45); „Fiul meu, tu cel dintâi născut, vei avea dascăli care te vor învăța mai multe lucrări și de mai mare folos, dar ei nu

sunt de aceeași seamă cu mine, nu au în piept o inimă dogoritoare, la fel ca mine, mama ta!” (p. 46); „Din pricina preaplinului iubirii mele pentru tine și a dorului de a ta frumusețe, aproape am uitat de mine” (p. 155).

Dar tot zbuciumul sufletesc și toată pătimirea sa de *mater dolorosa* – o mamă care nu și-a mai revăzut niciodată copiii (p. 128) – se condensează și se transfigurează artistic în spațiul livresc, convertindu-se prin Cuvânt într-un text parenetic, ce „ar putea fi «citit» ca o scrisoare personală, intimă, unică, întinsă pe mai mult de o sută de pagini, a unei mame către fiul ei aflat departe” (Radu 2021: 127).

Iar această scriere, redactată de Duoda într-o limbă „aleasă și exersată” (p. 13), își află în Gabriela Radu un tălmăci pe măsură, în stare să redea cu acuratețe expresia latinească într-un limbaj cu tentă vetustă, atât de potrivit unui text medieval. Discursul ușor arhaizant al traducătoarei, ale cărui volute reproduc plastic meandrele sintactice ale originalului latin, cată să redea și diversele figuri stilistice, tehnici sau unități prozodice din *Liber manualis*:

„Totodată, te rog și, cu umilință, caut – ca și cum de față aș fi – sprijinul nobilei tale tinereți și, mai mult, al acelora cărora le-ai putea arăta această cârtică spre cercetare, ca să nu îmi aducă vină și să nu mă dojenească pentru faptul că am îndrăznit să mă încumet la o atât de nobilă și primejdioasă încercare – aceea de a cuteza să îndrept către tine o cuvântare despre Dumnezeu. Neîndoielnic, chibzuind la condiția slăbiciunii mele omenești, eu însămi nu încetez să mă învinuiesc neconștient că păcătoasă sunt, «pulbere și cenușă»” (p. 37);

„Cât de grea e această molimă, boala mândriei, din pricina căreia Lucifer – deși a fost făcut mare și fără prihană de Marele Creator –, rostogolindu-se în umbrele unui întuneric de nepătruns, azvârlit în adâncuri, prăvălitu-s-a în gâtjejul osândeii morții” (p. 91);

„Câtă vreme mă vezi trăind în astă lume, străduiește-te cu inimă veghetoare, cu sârg, nu doar cu veghea și rugăciunile, ci și cu milosteniile pentru săraci ca să pot fi vrednică, odată ce sunt slobozită trupește din lanțurile păcatelor mele, a fi primită pe de-a-ntregul, cu dragoste, de către Iubitorul Judecător” (p. 156).

Tot aici putem aminti și acrostihul plasat la începutul manualului (p. 25-28) sau feluritele versuri risipite în interiorul său, care sunt transpuse cu har de Gabriela Radu într-o haină românească foarte expresivă, îmbogățită cu muzicalitatea rimei:

Doamne, al luminii Preaînalt Creator,
Pururi sfânt Împărat, al stelelor de pe cer Ziditor,
Hai, ce-am început, împlinește, Tu, Cel ce ești Îndurător.
Înțelepciune îți cer, deși sunt neștiutoare,
Urmând cele ce Ție-s plăcute, în stare să fac căutare,
A potrivitudinii drum, azi și-n zilele viitoare.
Oricâte în lume se află, Tu, Întreit și Unic,
Le hărăzești alor tăi cele prielnice, veșnic.
Demnități celor vrednici, fiecăruia după merit,

Dăruiești celor ce te slujesc lucrul sporit.
Atât cât sunt în stare, în genunchi,
Îți aduc, Ziditorule, depline mulțumiri.” (p. 91);

„Tinere, neprihănirea de-o vei fi prețuit,
Ca o flacără mare fi-vei strălucit.
O dulce mireasmă vei păstra,
De prihana păcatului te vei apăra.
Sprinten, străbate-vei cu iuțeală
a raiului de nouri urzeală.” (p. 107);

„La tinerețe ești ca o ramură-n floare,
De patru ori patru în ani socotești,
Avea-vei mai viguroase mădulare
Odată ce crești.

Hotărât, mult prea departe de mine că este îmi pare...
A-ți privi a chipului formă tânjesc,
De mi-ar fi fost dată această putere!
De astă cinstire nu mă socotesc.” (p. 154);

„Lăsată-n genune mintea mi se prăvale, îndemn totuși îți dau
Ca paginile de mai sus, cu cerneală brăzdate,
Să le citești fără preget și vreau
În gându-ți să fie păstrate.” (p. 154).

Dincolo de asemenea accente lirice de însingurată iubire maternă, aș cita două versuri din Lucian Blaga, care scria, într-un *Catren* din 1958: „Nici o suferință nu-i așa de mare / să nu se preschimbe în cântare”: tot astfel, și durerea Duodei se preface, printr-o magică operație de alchimie verbală, în artă, iar Gabriela Radu o tâlcuiește cu deosebit meșteșug în graiul nostru mioritic.

Referințe bibliografice:

RADU, Gabriela 2021: *Un soț și un tată de neuitat. Liber Manualis*, in „Quaestiones Romanicae”, VII/1, Editura Universității de Vest din Timișoara, p. 126-134.

Maria SUBI